



สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

# ศิลปะภูฏาน

## BHUTANESE ART



ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล



ศิลปะภูฏาน

BHUTANESE ART



# ศิลปะภูฏาน

## BHUTANESE ART

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล



สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2559

185.-

## ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

ศิลปะภูฏาน / ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

1. ศิลปกรรมภูฏาน. 2. ศิลปกรรมพุทธศาสนาวชิรชยาน -- ภูฏาน.

709.5498

ISBN 978-974-03-3477-4

สปพจ. 2036



สรรคุดคำวิชาการ ผู้สังคม

www.ChulaPress.com

Knowledge to All

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,300 เล่ม พ.ศ. 2559

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ผู้จัดทำหน้าย** ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

**สาขา**

ศาลาพระแก้ว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2

โทรสาร 0-2160-5304

รัตนนิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0-2950-5408-9 โทรสาร 0-2950-5405

ม.เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3 โทรสาร 0-4492-2664

มือถือ 08-6392-7785

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>

และเครือข่าย

**ร้านค้า หนังสือเข้าชั้นเรียน** ติดต่อแผนกขายส่ง สาขารัตนนิเบศร์ (แยกแคราย)

โทร. 0-2950-5408-9 โทรสาร 0-2950-5405

**มีจำหน่ายที่** ร้านซีเอ็ดทุกสาขา ร้านนายอินทร์ทุกสาขา และร้านหนังสือชั้นนำทั่วประเทศ

กองบรรณาธิการ : ทศนีย์ ผิวขำ

พิสูจน์อักษร : จุฑามาศ ตั้งจิตวิชัย

ออกแบบปกและรูปเล่ม : I Can Do

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. 0-2218-3548-50 โทรสาร 0-2218-3551

[www.cuprint.chula.ac.th](http://www.cuprint.chula.ac.th) [5907-080]

# ดำนิยม

หนังสือเรื่อง “ศิลปะภูฏาน” ที่รองศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล ได้เรียบเรียงขึ้น ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องความเป็นมาของประเทศภูฏานตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ท่านผู้อ่านจะได้รับทราบถึงวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมภูฏาน เริ่มต้นด้วยการสร้าง “ซง” หรือ “ซอง” ที่ใช้ประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและด้านการปกครองไปพร้อมกัน และยังเปรียบเสมือนป้อมปราการไว้ต่อสู้ศัตรู “ซง” นี้เมื่อแยกตัวออกมาจากทิเบตใหม่ ๆ ยังมีจำนวนไม่มากนัก แต่ต่อมาได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ภูฏาน ท่านผู้อ่านจะได้ทราบลักษณะสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุก่อสร้าง มีแปลนลักษณะใด มีขนาดความสูงไม่มาก บ่งบอกลักษณะของอาคารในการใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่สร้างบนพื้นที่สูง เมื่อมีงานสถาปัตยกรรมแล้วปกติจะมีงานศิลปกรรมควบคู่กันไป ท่านผู้อ่านจะได้ทราบว่าม้งานศิลปกรรมอะไรบ้างและมีกี่ประเภท ผู้เขียนได้นำงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมมาปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นจำนวนมาก ให้ได้พิจารณาอย่างจุใจ

อาชีพของประชากรภูฏาน ได้แก่ เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ เครื่องหอม อัญมณี และการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวนิยมไปภูฏานเพราะยังเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยธรรมชาติและมีอากาศหนาว ภูฏานมีสนามบินนานาชาติ มีโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์ใช้แล้วเช่นกัน แต่เดิมเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบราชาธิปไตยและเปลี่ยนแปลงเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้นับว่าได้รวบรวมเรื่องของประเทศภูฏานมาให้ค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งยังไม่มีเอกสารใดได้เรียบเรียงเช่นนี้มาก่อน

ว.อ. 

(รองศาสตราจารย์ หม่อมหลวงประทีป มาลากุล)

# คำนิยม

เมื่ออย่างเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 นับเป็นก้าวสำคัญอย่างเป็นทางการค้นคิดและสร้างสรรค์นวัตกรรมต่อจากคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทำให้คุณภาพชีวิตของความเป็นมนุษย์ได้ห่างไกลจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ระบบโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นผลผลิตจากนวัตกรรมต่าง ๆ ของคริสต์ศตวรรษที่แล้ว ได้ทำให้เชื่อกันว่า ประชาชาติใดประเทศใด หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้ทัน ก็จะกลายเป็นพวกล้าหลังไม่พัฒนา เป็นที่ดูถูกเหยียดหยาม

นี่คงไม่ใช่ลัทธิธรรมที่แท้จริง เพราะยังมีราชอาณาจักรเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ซึ่งมีนโยบายเชิงปิดประเทศมานาน และเพิ่งเปิดตัวสู่ชาวโลกเมื่อเร็ว ๆ นี้ คือ ราชอาณาจักรภูฏานแห่งเทือกเขาหิมาลัย นับเป็นเวลาหลายศตวรรษที่ดินแดนแห่งนี้ทำการปิดประเทศซึ่งก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี คนนอกห้ามเข้า คนในห้ามออก ประกอบกับมีสภาพภูมิศาสตร์ที่ยากต่อการสัญจรเป็นกำแพงธรรมชาติอย่างดีแล้ว ยังมีความรักความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การหวงแหนและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม มีส่วนช่วยให้การปิดประเทศเป็นไปอย่างสัมฤทธิ์ผล

ที่กล่าวมาไม่เป็นลัทธิธรรมที่แท้จริง เพราะจากสภาพเป็นดินแดนทางศิลปวัฒนธรรมได้หล่อหลอมศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น แม้การสำรวจจากการประเมินคุณภาพชีวิตจะอ่อนด้อยล้าหลังทางวัตถุ แต่ก็เปี่ยมล้นด้านความสุขทางจิตวิญญาณชั้นสูงแห่งหนึ่งในโลก

รองศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล หนึ่งในนักวิชาการทางศิลปะรุ่นใหม่ ได้รวบรวมทั้งประวัติและส่วนสำคัญอื่น ๆ ของราชอาณาจักรแห่งนี้มาเสนอ นอกจากจุดประสงค์ดังที่เขียนเป็นคำนำแล้ว ในส่วนตัวของผมเห็นว่า แม้ศิลปวัฒนธรรมของราชอาณาจักรภูฏานแห่งนี้จะเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมทิเบต แต่ก็มีจุดเด่นในด้านการเปลี่ยนแปลง ทำให้เราได้ทราบถึงรากเหง้าที่แท้จริง เพิ่มพูนความรู้ในกายตันตระของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลแผ่ไพศาล ส่งผลต่อศิลปกรรมจีน เกาหลี และญี่ปุ่น และรวมไปถึงการเป็นแหล่งบันดาลใจต่อศิลปะร่วมสมัยสากลอีกด้วย

นับเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการศิลปะที่น่าสนใจยิ่ง

ผ. ศ.ดร. รุ่งอรุณรัตน์

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ กำจร สุนพงษ์ศรี)

# คำนำ

“ภูฏาน” เป็นประเทศที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก ประชากรก็มีเพียงไม่มากนัก แต่ร่ำรวยไปด้วยความงดงามแห่งศิลปะและวัฒนธรรมอย่างที่ตราตรึงใจผู้ที่ได้ไปสัมผัส กล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ชาวไทยเริ่มรู้จักและคุ้นเคยกับชื่อของประเทศภูฏานมากขึ้นตามลำดับ ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยว แต่ทว่า ในข้อมูลเชิงวิชาการยังมีค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่ผูกพันไปถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ของภูฏาน

“ศิลปะภูฏาน” นับเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะตะวันออกกลุ่มศิลปะหิมาลัย (Himalayan art) การเข้าใจภูฏานอย่างเข้าใจอย่างถ่องแท้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทราบถึงรากแห่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศิลปะ และศาสนา เพราะเรื่องราวของศิลปะภูฏานมีความผูกพันอย่างแนบแน่นต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน จนกลายมาเป็นแรงบันดาลใจไปสู่การสร้างสรรคศิลป์วัฒนธรรมที่มีความงดงามในแบบอย่างของตนเอง ควรค่าแก่การศึกษา และควรแก่การเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

หนังสือ “ศิลปะภูฏาน” เล่มนี้ เกิดขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่จะช่วยให้ความกระจ่างแก่สังคมและวงการศึกษารวมของไทย โดยเรียบเรียงตามประวัติศาสตร์ศิลปะของภูฏานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วางลำดับความเข้าใจในประวัติศาสตร์ รากฐานของพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และอื่น ๆ เพื่อให้มีความครอบคลุมมากที่สุดและมีความสมบูรณ์เท่าที่จะกระทำได้ จึงทำให้เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีความแตกต่างไปจากหนังสือเกี่ยวกับภูฏานที่เคยมีมา เพราะเป็นการเรียบเรียงในเชิงวิชาการสำหรับใช้ศึกษาและอ้างอิงหวังให้เป็นสะพานแห่งความรู้เชื่อมโยงวัฒนธรรมไทย-ภูฏาน และช่วยจรรโลงความรู้ความเข้าใจในศิลปะภูฏานแก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป

รองศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

มีนาคม 2559



# สารบัญ

หน้า

คำนิยม

คำนำ

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย

การกำหนดชื่อเรียกประเทศกฎหมาย

ที่มาของคำว่ากฎหมาย

|   |     |
|---|-----|
| บทที่ 1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์กฎหมาย.....              | 1   |
| ศิลปะยุคหินในกฎหมาย .....                             | 4   |
| บทที่ 2 ประวัติศาสตร์กฎหมาย.....                      | 7   |
| ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในกฎหมาย.....                | 8   |
| เทวดำนานต้นกำเนิดกฎหมาย .....                         | 10  |
| คุรุริมไปเซกับปฐมตำนาน .....                          | 13  |
| ปฐมบทพุทธศาสน์เหนือแดนดิน.....                        | 18  |
| ชัยบุตรึง งาวัง นัมเกล ผู้สร้างชาติสร้างแผ่นดิน ..... | 24  |
| ความแปรเปลี่ยนหลังสมัยชัยบุตรึง งาวัง นัมเกล.....     | 33  |
| วิกฤตการณ์ความแตกแยกในคริสต์ศตวรรษที่ 18.....         | 35  |
| ราชวงศ์วังซุก ปฐมราชวงศ์แห่งกฎหมาย.....               | 39  |
| บทที่ 3 สถาปัตยกรรมกฎหมาย.....                        | 47  |
| วัด .....   | 48  |
| ป้อมปราการ .....                                      | 91  |
| พระราชวัง.....  | 129 |
| พระสถูป .....   | 132 |
| บทที่ 4 พุทธศิลป์แห่งกฎหมาย .....                     | 143 |
| พระพุทธศาสนานิกายวัชรยานในกฎหมาย.....                 | 144 |
| ประติมากรรมกฎหมาย .....                               | 169 |

|  |            |
|--|------------|
| จิตรกรรมทั้งกาฏาน .....                                  | 180        |
| ทงเดล.....   | 192        |
| จิตรกรรมฝาผนัง.....                                      | 193        |
| ศิลปะและหัตถกรรมประเพณีนิยม 13 ประเภท หรือโอริกซุม ..... | 200        |
| <b>บทที่ 5 ลัญลักษณ์ในศิลปะฏาน.....</b>                  | <b>203</b> |
| ลัญลักษณ์แห่งอาณาจักร.....                               | 204        |
| ลัญลักษณ์แห่งศาสนจักร .....                              | 208        |
| ลัญลักษณ์พื้นบ้าน .....                                  | 229        |
| <b>บทสรุป .....</b>                                      | <b>231</b> |
| <b>บทวิเคราะห์ศิลปะฏานคริสต์ศตวรรษที่ 21 .....</b>       | <b>237</b> |
| <b>บรรณานุกรม .....</b>                                  | <b>239</b> |
| <b>ประวัติผู้เขียน .....</b>                             | <b>243</b> |

## ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูฏาน<sup>1</sup>

**ที่ตั้ง :** ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของเทือกเขาหิมาลัย ทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือติดกับเขตปกครองตนเองทิเบต สาธารณรัฐประชาชนจีน ทิศใต้และตะวันตกติดกับสาธารณรัฐอินเดีย

**พื้นที่ :** 38,394 ตารางกิโลเมตร

**เมืองหลวง :** กรุงทิมพู (Thimphu)

**เมืองสำคัญ :** เมืองพาร์โ (Paro) เป็นที่ตั้งของสนามบินนานาชาติ เมืองพุนาคา (Punaka) เป็นเมืองหลวงเก่า ปัจจุบันใช้เป็นพระราชวังฤดูหนาว

**ประชากร :** ประมาณ 708,265 คน ประกอบด้วย 3 เชื้อชาติ ได้แก่

- 1) ชาซอพ (Sharchops) ชนพื้นเมืองดั้งเดิม ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคตะวันออก
- 2) นาล็อบ (Ngalops) ชนเชื้อสายทิเบต ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคตะวันตก
- 3) โชซัม (Lhotshams) ชนเชื้อสายเนปาล ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคใต้

**ภูมิอากาศ :** มีความหลากหลาย บริเวณที่ราบตอนใต้มีอากาศแบบเขตร้อน บริเวณหุบเขาทางตอนกลางของประเทศมีอากาศร้อนและหนาวตามฤดูกาล ส่วนบริเวณเทือกเขาหิมาลัยมีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาวและอากาศเย็นในฤดูร้อน

**ภาษา :** ชงคา หรือซงข่า (Dzongkha) เป็นภาษาราชการ ภาษาอังกฤษใช้เป็นสื่อกลางในสถาบันการศึกษาและในการติดต่อธุรกิจ ภาษาทิเบตและภาษาเนปาลมีใช้ในบางพื้นที่

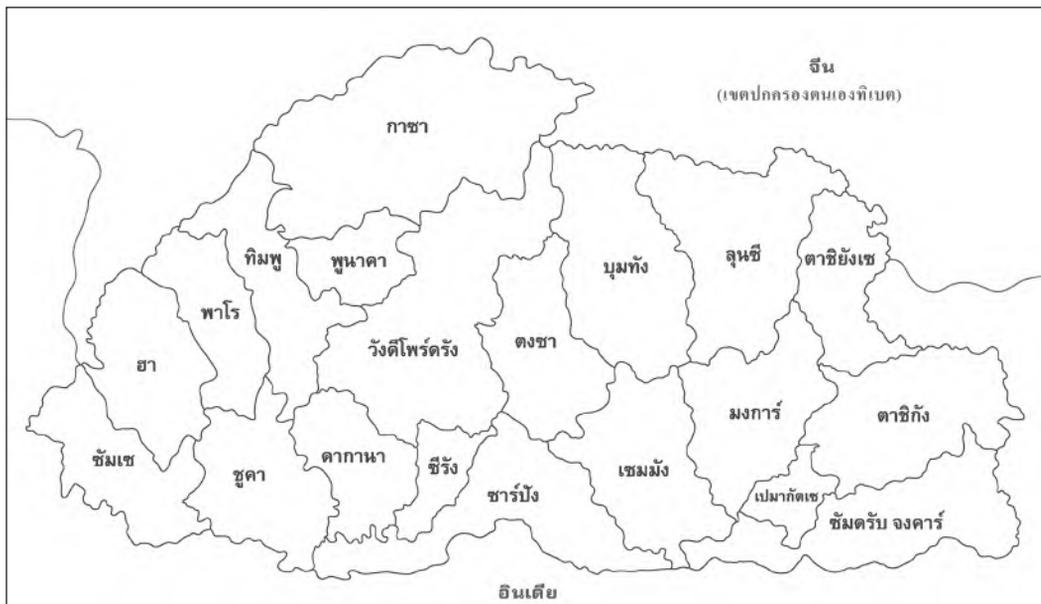
**ศาสนา :** พระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน สายนิกายดรุคปะ กาจูร์ปะ (Drukpa Kagyupa) ร้อยละ 75 (ส่วนใหญ่เป็นชนเชื้อชาติชาซอพและนาล็อบ) และศาสนาฮินดู ร้อยละ 25 (ส่วนใหญ่เป็นชนเชื้อชาติโชซัมทางภาคใต้ของประเทศ)

---

<sup>1</sup> กระทรวงการต่างประเทศ, **ราชอาณาจักรภูฏาน**. [Online]. 2014. Available from: <http://www.mfa.go.th/main/th/world/70/10279-ราชอาณาจักรภูฏาน.html>

**ระบบการปกครอง :** ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปัจจุบันคือ สมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี เคซาร์ นัมเกล วังชุก (His Majesty King Jigme Khesar Namgyel Wangchuck) ทรงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาธิบดีองค์ที่ 5 แห่งภูฏาน เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008)

**หน่วยเงินตรา :** เงินจูลตรัม (Nhutrum) อัตราแลกเปลี่ยน 1 จูลตรัมประมาณ 0.72 บาท



แผนที่ราชอาณาจักรภูฏาน

ราชอาณาจักรภูฏานแบ่งเขตบริหารแบ่งย่อยออกเป็น 20 เขตปกครอง หรือซงซึก (Dzongkhag) ได้แก่

1. ทิมพู (Thimphu)
2. พุนาคา (Punakha)
3. บุมทัง (Bumthang)
4. ชูคา (Chukha)
5. ดากานา (Dagana)

6. ก๊าซ (Gasa)
7. ฮา (Haa)
8. ลุนซี (Luentse)
9. มงการ์ (Mongar)
10. พาโร (Paro)
11. เปมากัดเซ (Pemagatshel)
12. ซัมดริบ จงคาร์ (Samdrup Jongkhar)
13. ซัมเซ (Samtse)
14. ซาร์ปิง (Sarpang)
15. ตาชิกัง (Trashigang)
16. ตาชียังเซ (Trashiyangse)
17. ตงซา (Trongsa)
18. ซีรัง (Tsirang)
19. วังดีโพร์ดริง (Wangdi Phodrang)
20. เซมมั่ง (Zhemang)

## การกำหนดชื่อเรียกประเทศภูฏาน

การเขียนและอ่านชื่อประเทศภูฏานตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง กำหนดชื่อประเทศ ดินแดน เขตการปกครอง และเมืองหลวง ได้กำหนดให้ใช้ว่า ราชอาณาจักรภูฏาน (Kingdom of Bhutan) เรียกโดยย่อว่า ภูฏาน (Bhutan) อ่านว่า พู-ตาน

การกำหนดการเขียนชื่อประเทศว่า “ภูฏาน” นั้น ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง กำหนดชื่อประเทศ ดินแดน เขตการปกครอง และเมืองหลวง ได้ยึดตามการถ่ายเสียงจากอักษรเทวนาครีที่ประเทศภูฏานใช้ ซึ่งการถ่ายเสียงจากอักษรเทวนาครีมาเป็นอักษรโรมัน เขียนได้ว่า Bhūtān [Bh = ภ, ū = ู, ṭ = ฏ, ā = -า, n = น] แต่ในการพิมพ์มักไม่เคร่งครัดในการใช้เครื่องหมายพิเศษ จึงสามารถเขียนภาษาอังกฤษได้ว่า Bhutan

## ที่มาของคำว่าภูฏาน

ที่มาของนามคำว่า “ภูฏาน” นั้น สันนิษฐานว่ามาจากภาษาสันสกฤตคือ ภู-อุตตาน (भू-उत्थान ; Bhu-Utthan) แปลว่า แผ่นดินบนที่สูง ในขณะที่มีบางทฤษฎีกล่าวว่าเป็นการออกเสียงของชาวอินเดียที่ออกเสียงจากภาษาสันสกฤตในคำว่า โภตันตะ หรือโภฏานตะ (भोट-अन्त ; Bhotanta, Bhotanta) แปลว่า ดินแดนตอนใต้ของทิเบต ซึ่งต่อมากำหนดกล่าวจึงเป็นที่มาของการกร่อนเสียงเป็นภาษาอังกฤษว่า “Bhutan (ภูฏาน)” ชาวภูฏานปัจจุบันเมื่อออกเสียง Bhutan จะเป็นคำว่า “บู้ตัน”

ในสมัยประวัติศาสตร์ภูฏานโบราณ เป็นที่รู้จักในหลาย ๆ ชื่อ อาทิ โลเมน หรือโลมอน (Lho Mon) แปลว่า แผ่นดินทางใต้แห่งความมืด หรือดินแดนอันมืดมิด โลเซ็นเดนจง (Lho Tsendenjong) แปลว่า แผ่นดินทางใต้ที่อุดมด้วยต้นสนไซเปรส โลเมนคาฉิ หรือโลเมนคาซี (Lhomen Khazhi) แปลว่า ดินแดนทางใต้แห่งสิ่วถี (จตุรมุข) และโลเมนจง (Lho Men Jong) แปลว่า แผ่นดินแห่งสมุนไพรดนใต้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าที่มาและชื่อเรียกขานภูฏานจะแตกต่างกันหลากหลายนาม แต่สำหรับชาวภูฏานนั้น จะเรียกชื่อประเทศของตนเองว่า ดรุคยูล (Drukgyul) แปลว่า ดินแดนแห่งมังกรสายฟ้า (Land of the Thunder Dragon) ที่มาของคำว่า ดรุคยูล หรือดินแดนแห่งมังกรสายฟ้า (ดินแดนแห่งมังกรคาราม) แท้จริงนั้นมาจากชื่อของ “นิกายดรุคปะ (Drukpa)” ซึ่งเป็นนิกายย่อยของนิกายกาจัวร์ปะ (Kagyupa) ในทิเบต โดยมีตำนานเล่าขานกันว่า เมื่อครั้งที่พระสังฆราชของดรุคปะคือ ชังปา กาเร เยเช โตร์จี (Tsangpa Gyare Yeshe Doji, ค.ศ. 1161-1211) กำลังประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อสมโภชวัดแห่งแรกของนิกายดรุคปะ กาจัวร์ปะ (Drukpa Kagyupa) ได้ยินเสียงคารามของมังกรดังขึ้นจากบนท้องฟ้า ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเสียงประกาศแห่งพระลัทธิธรรมของพระพุทธเจ้า จึงได้ตั้งชื่อวัดแห่งนี้ว่า ดรุค (Druk) แปลว่า “มังกร”

หลังจากนั้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ภายหลังเหตุการณ์ที่ชับดรุงจางัง นัมเกล (Shabdrung Ngawang Namgyel) ได้หลบหนีจากทิเบตมาสู่ดินแดนภูฏาน จนนำไปสู่การรวบรวมแว่นแคว้นต่าง ๆ ของภูฏานรวมเป็นประเทศเดียวกันได้สำเร็จ จึงได้ประกาศให้ดินแดนภูฏานเป็นแผ่นดินของชาวดรุคปะ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาวัชรยานนิกายดรุคปะ กาจัวร์ปะ และเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า ดรุคยูล หมายถึง ดินแดนแห่งนิกายดรุคปะ และเนื่องจากคำว่า “ดรุค” ยังแปลว่า มังกร จึงทำให้นิยมเรียกกันว่า “ดินแดนแห่งมังกรสายฟ้า” สืบมาถึงทุกวันนี้

1

## สมัยก่อนประวัติศาสตร์ภูฏาน



## 2 BHUTANESE ART

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภูฏานยังคงเป็นความมืดมนที่ขาดความชัดเจนทางโบราณคดี และยังมีได้รับการศึกษา ค้นคว้า หรือขุดสำรวจอย่างจริงจัง แต่จากร่องรอยหลักฐานบางประการทางธรณีวิทยา และสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ยังคงสภาพของป่าดึกดำบรรพ์ ดังที่พบในแถบภาคตะวันออกเฉียงของภูฏาน ใกล้พรมแดนรัฐอรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) ของอินเดีย อันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเมินปะ (Monpa) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในภูฏาน มีหลักฐานบางประการบ่งชี้ให้เห็นถึงความยาวนานของสภาพภูมิศาสตร์และเศษชิ้นส่วนของเครื่องมือยุคหิน ซึ่งอาจเป็นร่องรอยของเครื่องมือหินขัดในยุคหินใหม่ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังเช่นที่มีการประเมินว่า สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภูฏานอาจมีความยาวนานกว่า 4,000 ปีล่วงมาแล้ว และบรรพชนของภูฏานน่าจะตั้งรกรากถิ่นฐานเป็นชุมชนโบราณเมื่อราว 2,000-1,500 ปีก่อนคริสตกาล<sup>1</sup>

ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ของภูฏานนิยมอ้างอิงถึงคำเรียกหาดินแดนภูฏานปัจจุบันในชื่อเรียกโบราณว่า “โลเมิน” หรือโลมอน (Lho Mon) ซึ่งแปลว่า แผ่นดินทางใต้แห่งความมืด หรือดินแดนอันมืดมิดทางตอนใต้ หรือบ้างเรียกกันว่า “เมินยูล” หรือมอนยูล (Monyul) ซึ่งแปลว่า แผ่นดินอันมืดมิด หรือดินแดนอันเร้นลับ การเรียกหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงนัยของดินแดนที่ยังไร้อารยธรรม การตั้งถิ่นฐานของเผ่าพันธุ์อนารยชนจึงดำรงวิถีชีวิตเฉกเช่นชนเผ่าโบราณในแถบเทือกเขาหิมาลัย มีลักษณะเป็นกลุ่มชนเลี้ยงสัตว์กึ่งเร่ร่อน เคลื่อนย้ายไปตามทุ่งหญ้าต่าง ๆ ที่อุดมสมบูรณ์ และด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีอากาศเบาบางและแวดล้อมด้วยหิมะอันหนาวเย็น ทำให้ชนโบราณในภูฏานสมัยบรรพกาลมีความเชื่อในวิญญาณศักดิ์สิทธิ์แห่งธรรมชาติ ต้นไม้ ทะเลสาบ และขุนเขา พวกเขาเกรงกลัวในอำนาจอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ และเชื่อในวิญญาณนิยม หรือ “เพิน (Bon)” ซึ่งคำดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักในชื่อว่า “ลัทธิบอน (Bon Religion)” อันเป็นคติความเชื่อเก่าแก่โบราณที่มนุษย์มีความเกรงกลัวต่ออำนาจธรรมชาติและภูตผีปีศาจ เรื่องราวเกี่ยวกับ “เมินยูล” หรือแผ่นดินอันมืดมิดของภูฏานสมัยดึกดำบรรพ์ มีความคล้ายคลึงกับชนเผ่าโบราณในทิเบต การดำรงอยู่ของอนารยชนในภูฏานจึงเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินทิเบต จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ 7 ประวัติศาสตร์ภูฏานจึงเริ่มแยกออกจากทิเบตอย่างชัดเจน

ในจำนวนเรื่องราวอันลึกลับเกี่ยวกับเทือกเขาหิมาลัย มีการกล่าวถึงมนุษย์โบราณที่มีขนรุงรัง ปกคลุมร่างกายที่ยังคงเป็นปริศนามาจนถึงทุกวันนี้ นั่นก็คือ เรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับ “เยติ”

---

<sup>1</sup> Wangchhuk, Lily, *Facts About Bhutan: The Land of the Thunder Dragon* (Thimphu: Absolute Bhutan Books, 2008), p.11.

## เยติในภูฏาน

คำว่า “เยติ (Yeti)” มีความหมายถึง มนุษย์หิมะ หรือมนุษย์ภูเขา เรื่องราวเกี่ยวกับ “เยติ” เป็นหนึ่งในเรื่องลึกลับของเทือกเขาหิมาลัย และยังเป็นตำนานปรัมปราที่ร่ำลือต่อ ๆ กัน ลืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่า “เยติ” เป็นมนุษย์ดึกดำบรรพ์ที่มีขนสีขาว ยาวปกคลุมเต็มร่างกาย (บ้างว่ามีขนยาวรุงรังเต็มร่างกาย) มีขนาดความสูงใหญ่โตกว่ามนุษย์ธรรมดาทั่วไป ชาวพื้นเมืองเชื่อกันว่าเยตินั้นมีอยู่จริง อยู่ในละแวกแถบเทือกเขาหิมาลัยในแนวพรมแดนของทิเบต ภูฏาน และเนปาล

ชื่อที่เรียกกันว่า “เยติ” เพี้ยนเสียงมาจากภาษาทิเบตคือคำว่า “ยาเซ (Yache)” คำว่า “ยา” แปลว่า หินหรือเทือกเขาหิน ส่วน “เซ” แปลว่า หมี ในความหมายเดิมจึงอาจหมายถึงถิ่นเทือกเขาหินที่อยู่อาศัยของหมี ส่วนเสียง “ติ” หรือ “เต” เป็นเสียงลงท้ายพยางค์ที่ไม่มีความหมาย ดังนั้น ในตำนานพื้นบ้านแถบหิมาลัยจึงมีคำเรียกเยติว่า “มีเซ (Miche)” หมายถึง มนุษย์หมี ชาวภูฏานบ้างออกเสียงเรียกกันว่า “มิโกริ (Migori)” หรือ “มิโก (Mi-go)” แปลว่า คนป่า ต่อมาเรื่องราวเกี่ยวกับเยติได้แพร่หลายไปสู่ชาวตะวันตก ทำให้เกิดการเรียกหากันในความหมายของมนุษย์หิมะ (Snow Man) และตีนโต (Bigfoot) เป็นต้น

เต็นซิง วังชุก (Tenzing Wangchuck) ผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าซักเตง (Sakteng Wildlife Sanctuary) ของภูฏาน ได้ยืนยันหลักฐานเกี่ยวกับการค้นพบเส้นผมของเยติที่เก็บได้จากเขตแนวเทือกเขาหิมาลัย โดยเส้นผมเหล่านี้ได้ผ่านการตรวจสอบจากห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ในประเทศอังกฤษ และเป็นหนึ่งในหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ถึง การ “น่าจะ” มีตัวตนอยู่จริงของเยติในภูฏาน แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเยติยังคงเป็นที่ถกเถียงและไร้ข้อยุติ รวมทั้งยังเป็นหนึ่งในเรื่องราวปริศนาของดินแดนหิมาลัยที่สืบเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ กะโหลกศีรษะของเยติที่ เซอร์ เอ็ดมันด์ ฮิลลารี (Sir Edmund Hillary, 1919-2008) ช่างปีนเขาชาวเนปาล ซึ่งพบในบริเวณเทือกเขาเอเวอเรสต์ ปัจจุบันยังคงเก็บรักษาไว้ที่ วัดคุมซุง (Khumjung Monastery) หรือคุมซุงกมปา (Khumjung Gompa) ทางตะวันออกของประเทศเนปาล ซึ่งเป็นอีกหลักฐานหนึ่งที่สนับสนุนในการมีอยู่จริงของเยติ

## 4 BHUTANESE ART



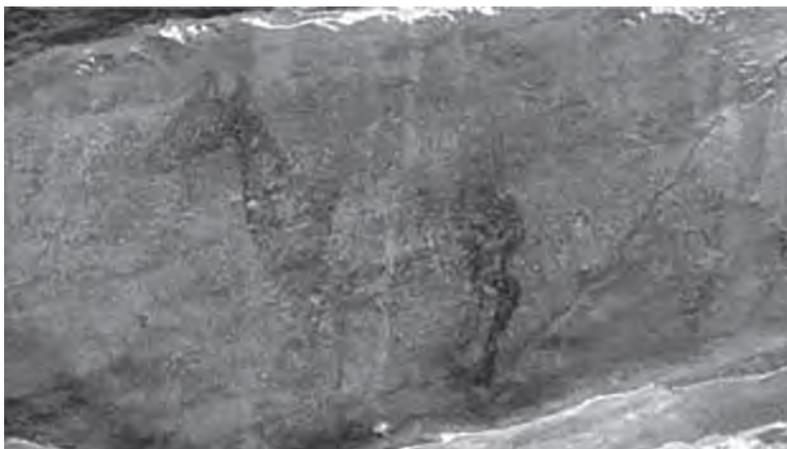
ส่วนกะโหลกศีรษะของเยติ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดคุมซุง เมืองคุมซุง ประเทศเนปาล

### ศิลปะยุคหินในภูฏาน (Ancient rock art of Bhutan)

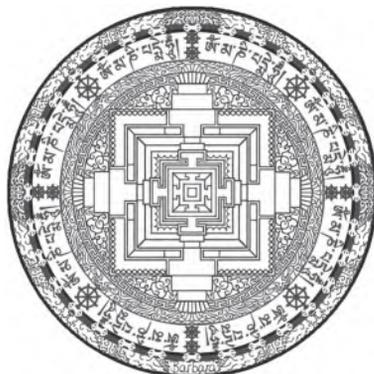
การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภูฏานยังอยู่ในระยะเริ่มต้น สำนักข่าวคูนเซล (Kuensel) ได้รายงานข่าวเกี่ยวกับการสำรวจร่องรอยของศิลปะสมัยก่อนประวัติศาสตร์บนแผ่นดินภูฏานเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2014 กลุ่มนักโบราณคดีได้สำรวจพื้นที่เพิงผาและถ้ำหินโบราณหลายแห่งในละแวกกรุงทิมพู แม้ว่าร่องรอยหลายอย่างอาจปรากฏให้เห็นอย่างเลือนราง แต่ยังไม่สามารถสรุปในหลักฐานทางโบราณคดีได้มากนัก ในพื้นที่ต้นน้ำของกรุงทิมพู มีปรากฏภาพจิตรกรรมบางส่วนบนผนังถ้ำ ซึ่งการสำรวจลักษณะและรูปแบบการวาดภาพด้วยสีแดงที่ปรากฏบนผนังหินมีลักษณะของภาพจิตรกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน โดยการค้นพบนั้นเป็นภาพของม้าขนาดใหญ่ อาจคล้ายกับสัตว์โบราณที่จัดอยู่ในตระกูลสายพันธุ์ม้าชนิดใดชนิดหนึ่งที่ยังรอผลการพิสูจน์ในภายหลัง แต่อย่างไรก็ตาม ภาพศิลปะดึกดำบรรพ์ที่สำรวจพบนี้เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การศึกษาศิลปะสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภูฏานต่อไป



ถ้ำโบราณบริเวณชานกรุงทิมพู



ภาพวาดไม้ขนาดใหญ่บนผนังถ้ำที่พบในกรุงทิมพู



กาลจักรมณฑล (Kalachakra Mandala)

กาลจักรมณฑล หมายถึง กงล้อแห่งกาลเวลา สัญลักษณ์แสดงภาพจักรวาล แสดงภาพมหาปราสาทสูง 5 ชั้น สัญลักษณ์แห่งกาย วาจา ใจ ปัญญา และการรู้แจ้ง มีประตู 4 ทิศ สัญลักษณ์แห่งเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หรือพรหมวิหารสี่ กำแพงล้อมรอบ 4 ชั้น สัญลักษณ์แห่งการทดสอบผู้ปฏิบัติธรรม คือกำแพงแห่งความรู้อันบริสุทธิ์ กำแพงแห่งความกล้าหาญ กำแพงแห่งการสติรู้ และกำแพงแห่งการอุทิศตน

# ๒

## ประวัติศาสตร์ภูฏาน



### ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในภูฏาน

ก่อนหน้านี้ ในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน มีพระภิกษุชาวอินเดียคนสำคัญคือ “นาการจุน (Nagarjuna)” ผู้ก่อตั้งนิกายคูนยวาท หรือมัธยามิกะ (Madhyamika) อันยึดหลักสายกลาง เป็นสำคัญ การเทศนาธรรมของพระนาการจุนอธิบายพุทธมติด้วยวิภาชวิธี ดังปรากฏผลงานนิพนธ์ชิ้นสำคัญที่สุดของมหายาน คือ “วัชรปรัชญาปารมิตาสูตฺร” หรือ “วัชรสูตฺร”

ต่อมาพระพุทธศาสนาในอินเดียยังยืนถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 จนมีนิกายย่อยต่าง ๆ ทั้งนิกายเถรวาทและมหายานเกิดขึ้นมากมาย และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จึงค่อย ๆ ก่อเกิดเป็นลัทธิหรือนิกายตันตระ (Tantra) ในคติศาสนาฮินดู (ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู) ที่มีลักษณะของการท่องสวดมนตราและอาคม มีการแสดงอำนาจด้วยคาถาและอิทธิฤทธิ์ ต่อมาได้ถูกหล่อหลอมรวมเข้ากับพระพุทธศาสนานิกายมหายานจนกลายเป็น “พุทธตันตระ” ทำให้หลังจากนั้นเป็นต้นมา มีผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น และได้รับความศรัทธาอุปถัมภ์จากราชวงศ์ปาละ (Pala Dynasty) ในชมพูทวีปเมื่อช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 อีกทั้งพระเจ้าธรรมปาละแห่งราชวงศ์ปาละยังได้ทรงโปรดให้สร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง แทนที่มหาวิทยาลัยนาลันทาที่ร่วงโรยลง ณ ที่นั่น คือ มหาวิทยาลัยวิกรมศิลา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำคงคา และมหาวิทยาลัยโอทันตปุรี ทำให้พระพุทธศาสนากลับมาเจิดจรัสรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง

ภายหลังการเกิดขึ้นของคติพระพุทธศาสนาตันตระ (Tantric Buddhism) หรือพุทธตันตระยาน ซึ่งเป็นการผสมผสานแนวทางแห่งการหล่อหลอมพระพุทธศาสนากับฮินดูเข้าด้วยกัน การวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนานิกายตันตระเป็นยานหนึ่งที่แตกแขนงมาจากมหายาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าถึงการหลุดพ้นคือ “นิพพาน” ให้รวดเร็วยิ่งกว่าคำสอนเดิมในนิกายมหายาน ด้วยเหตุที่ว่า “ตันตระ” แปลว่า เชือก หรือเส้นด้ายใหญ่ ๆ หรือความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการถ่ายทอดคำสอนจากอาจารย์ไปสู่ศิษย์โดยไม่มีการขาดตอน โดยผ่านพิธีมนตราภิเษกและเป็นการถ่ายทอดคำสอนปากเปล่าจากอาจารย์สู่ศิษย์

ดังนั้น ด้วยความมั่นคงและเที่ยงแท้ของการถ่ายทอดโดยตรงดังกล่าว ทำให้พุทธตันตระจึงนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มนตรยาน (Mantrayana) หรือ “มนตรยาน” เพราะเป็นนิกายที่มีการเน้นถึงการท่องสวดมนตรา หรือตันทรยาน (Tantrayana) หรือพุทธตันตระ (Tantric Buddhist) แต่โดยมากแล้วมักเรียกกันว่า “วัชรยาน (Vajrayana)” ซึ่งแปลว่า ยานที่แข็งแกร่ง

ดั่งเพชร เพราะความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีความแข็งแกร่งเหมือนดั่งเพชรใสเหมือนอากาศ ไม่มีใครต้านได้เหมือนสายฟ้า บางครั้งจึงเรียกนิกายวัชรยานว่า พระพุทธศาสนา นิกายวัชรยาน หรือพุทธทิเบต (Tibetan Buddhism) โดยแก่นแท้แห่งพุทธวัชรยานนั้นเน้นที่ การตั้งจิตแบบพระโพธิสัตว์ ผู้ปฏิบัติธรรมดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาและกรุณา เพื่อฝึกฝนจิตแห่ง ตนจนเข้าถึงการตรัสรู้และปฏิบัติธรรมให้สามารถบรรลุสู่การหลุดพ้นหรือนิพพานในชาตินี้

ด้วยเหตุนี้ แม้ว่านักวิชาการทางพระพุทธศาสนาบ้างจัดให้พระพุทธศาสนานิกายตันตระ เป็นส่วนหนึ่งของนิกายมหายาน แต่กระนั้น มีอีกหลายฝ่ายเห็นว่า ควรแยกออกเป็นนิกายที่ 3 คือ “นิกายวัชรยาน (Vajrayana)” ด้วยเห็นว่านิกายวัชรยานนั้นมีหลักคำสอนและพิธีกรรมที่ แตกต่างไปจากมหายาน มีลักษณะเฉพาะที่แยกออกจากมหายานอย่างชัดเจน รวมทั้งแพร่หลาย อยู่ในกลุ่มดินแดนทิมาลัย อันได้แก่ ทิเบต ภูฏาน เนปาล ลิกขิม และลาดักห์

พระพุทธศาสนานิกายวัชรยานในช่วงต้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 สืบสานคำสอนมาจาก อินเดีย เรียกกันในภายหลังว่า “นิกายฉึงมาปะ”<sup>1</sup> (แปลว่า นิกายโบราณ หรือนิกายอัน เก่าแก่) โดยนิกายวัชรยานได้แพร่หลายเข้าสู่ทิเบต และมีอิทธิพลต่อภูฏานในภายหลัง ในทาง ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาของทิเบตและภูฏานนั้นจึงมีรากฐานมาจากนิกายฉึงมาปะ เพียงนิกายเดียว ต่อมาจึงได้แบ่งออกเป็น 4 นิกายใหญ่ ๆ ได้แก่ นิกายฉึงมาปะ นิกาย กาจูร์ปะ นิกายสาเกียปะ และนิกายเกลุกปะ นิกายหลักทั้งสี่นี้ยังแตกแขนงแยกออกเป็นนิกาย ย่อย ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนิกายย่อยต่าง ๆ เหล่านั้น ประเทศภูฏานในปัจจุบัน

<sup>1</sup> นิกายฉึงมาปะ (Nyingmapa) หรือนิกายฉึงมา หรือฉึงมาปะ บ้างเรียกกันว่า “นิงมาปะ” “นยิงมาปะ” และ “หนิงมาปา” เป็นนิกายเก่าแก่ที่สุดที่รับมาจากอินเดีย คำว่า ฉึงมา (Nyingma) นั้นแปลว่า เก่าแก่ โบราณ ส่วน เสียงลงท้ายคำว่า ปะ (pa) แปลว่า เป็นของ กำเนิดของนิกายฉึงมาปะเกิดขึ้นเมื่อในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 8 ก่อตั้ง ขึ้นโดยคุรุ ริมโปเช (Guru Rinpoche) หรือที่รู้จักกันทั่วไปในอีกชื่อหนึ่งว่า พระปัทมล้มภาวะ (Padmasambhava) หรือ พระปทุมสมภพ

การสอนในนิกายฉึงมาปะ เน้นในด้านพุทธตันตระ เป็นการถ่ายทอดคำสอนจากอาจารย์ไปสู่ศิษย์โดยตรง ผ่านพิธี มนตราภิเษก เน้นในความเป็นไปได้ในการตรัสรู้ในเวลาอันสั้นหรือทันทีทันใด โดยแบ่งคำสอนในพระพุทธศาสนาออกเป็น 9 ยาน (Nine Yanas) ได้แก่ สวากยาน ปัจเจกพุทธยาน โพธิสัตว์ยาน กริยาตันตระ อุปตันตระ โยคะตันตระ มหาโยคะ อนุตรโยคะ และอธิโยคะ การปฏิบัติตามยานทั้งเก้าอันล้วนเพื่อก้าวข้ามพ้นโลกิยะเป็นสำคัญ อนึ่ง ยังมีการเรียกนิกาย ฉึงมาปะว่า “นิกายหมวกแดง” เพราะสังเกตุจากการนุ่งหมวกและสวมหมวกด้วยสีแดง แต่ในข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง พระสงฆ์ ในนิกายวัชรยานนั้นไม่มีการแบ่งแยกนิกายด้วยสี และไม่มีการเรียกว่า “หมวกแดง” หรือแบ่งแยกสีนิกายตามหมวก แต่อย่างใด

## 10 BHUTANESE ART

รับคติการนับถือพระพุทธศาสนาจาก “นิกายกาจूरปะ”<sup>2</sup> เป็นหลักใหญ่ และยอมรับคติความเชื่อของนิกายฌิงมาปะเป็นส่วนรอง ดังนั้น จึงทำให้คติศาสนา พิธีกรรม หลักปฏิบัติ และประวัติศาสตร์ของภูฏานมีสายสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับนิกายกาจूरปะและนิกายฌิงมาปะ

### เทวตำนานต้นกำเนิดภูฏาน

ที่มาของประวัติศาสตร์ภูฏานในสมัยประวัติศาสตร์ยังมีลักษณะของตำนานที่เล่าขานกันมากกว่าบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ ชาวภูฏานยอมรับกันว่า “ประวัติศาสตร์ของภูฏาน” เริ่มต้นเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 7 โดยเกี่ยวเนื่องกับตำนานประวัติศาสตร์ของทิเบต

ตำนานดังกล่าวอ้างอิงถึงสมัยของพระเจ้าซงซัน กัมโป (King Songtsen Gampo) พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์องค์ที่ 33 ของทิเบตสมัยราชวงศ์ยาlung (Yarlung Dynasty) แห่งอาณาจักรทูปโป (Tubo Kingdom) ทรงครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 620-649 ได้รับการยกย่องให้เป็นธรรมราชา (Dharmaraja) ทรงสร้างคูปการอย่างใหญ่หลวงให้แก่ทิเบต และสืบทอดไปสู่ภูฏานในเวลาต่อมา ในรัชสมัยของพระองค์เป็นสมัยเริ่มแรกที่ทิเบตรับพระพุทธศาสนา กล่าวกันว่า พระองค์ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงภฤคุตีเทวี (Princess Bhrikuti Devi) ของเนปาล และเจ้าหญิงเหวินเฉิง (Princess Wencheng) ของจีนสมัยราชวงศ์ถัง ในครั้งนั้นเจ้าหญิงผู้เป็นมเหสีทั้ง 2 พระองค์ได้ทรงนำพระพุทธศาสนามาสู่ดินแดนทิเบต มีการสร้างวัดสำคัญ 2 แห่งขึ้น ณ กรุงลาซา คือ วัดราโมเซ และวัดโจคัง ซึ่งยังคงตั้งอยู่สืบมาจนถึงทุกวันนี้

---

<sup>2</sup> นิกายกาจूरปะ (Kagyupa) หรือนิกายกาจूर หรือกา-กยูปะ หรือที่บ้างออกเสียงว่า “คาทิว” ก็มี คำว่า “กาจूरปะ” แปลว่า การถ่ายทอดคำสอนด้วยการบอกกล่าวจากอาจารย์สู่ศิษย์ หรือการถ่ายทอดคำสอนด้วยวาจาโดยตรง (Oral Lineage) นิกายกาจूरปะเป็นหนึ่งในนิกายสำคัญที่มีประวัติความเป็นมายาวนานรองจากนิกายฌิงมาปะ เริ่มต้นเกิดขึ้นเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 11 โดยผู้ก่อตั้งคือ ท่านมาร์ปะ (Marpa) ผู้สืบทอดคำสอนมาจากพระอาจารย์นาโรปะ (Naropa) นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งมหาวิทยาลัยนันทา ผู้รับสืบทอดคำสอนมาจากท่านติโลปะ (Tilopa) พระอาจารย์แห่งเบงกอลตะวันออกอีกทอดหนึ่ง ผู้ได้รับการยกย่องว่ารู้แจ้งเองโดยไม่ปรากฏการรับคำสอนจากอาจารย์ท่านใด แต่ได้มีบันทึกบอกกล่าวไว้ว่าท่านติโลปะได้รับคำสอนโดยตรงจากพระพุทธวัชรธรรม

มาร์ปะเป็นลามะปราชญ์ผู้แปลพระธรรมที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่งของทิเบต ท่านได้ถ่ายทอดคำสอนต่อให้มิลาเรปะ (Milarepa) โยคีผู้บรรลุความรู้แจ้งในชีวิต ดังนั้น นิกายกาจूरปะจึงให้การยกย่องมาร์ปะและมิลาเรปะมากเป็นพิเศษ คำสอนสำคัญของนิกายกาจूरปะได้แก่ ต้นตะระโยคะทั้งหก (Six Yogas of Tantra) และ “มหามุทรา (Mahamudra)” เป็นคำสอนสูงสุด

อนึ่ง มักมีความเข้าใจผิด โดยเรียกนิกายกาจूरปะว่า “นิกายหมวกขาว” เพราะแท้จริงนั้นไม่มีเรื่องเกี่ยวกับหมวกขาวในนิกายกาจूरปะแต่อย่างใด ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการครองผ้าของมิลาเรปะซึ่งจะครองผ้าสีขาวบาง ๆ และวัดในกาจूरปะนิยมระบายผนังกำแพงด้วยสีขาวเป็นส่วนใหญ่